

יסודו של קרבן תמיד, זמן שחיטתו ושחיטת קרבן פסח

אברהם גארד'מער

כתב הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין א:ג): תמיד של בין הערבים שוחטין אותו משיאריך הצל ויוכר לכל שהאריך. והוא משש שעות ומחצה ומעלה עד סוף היום. ע"כ. ופליג הריטב"א (יומא כח:) וס"ל דזמני' מחצות, ואמרו חכמים משש ומחצה רק בתורת הרחקה. (וכעין זה כתוב בתוס' ישנים ובתוס' הרא"ש שם.)

לפי הפשטות, פליגי הרמב"ם והריטב"א בפי' הגמ' בפסחים (נח.), אמר רבא מצותו דתמיד משינטו צללי ערב, וביומא שם, מכי משחרי כותלי (מחמת צל); ס"ל להריטב"א דצלא הוי סימנא בעלמא, כלומר שצל מסמן שהגיע זמן בין הערבים, שהוא חצות, ואי לא מינכרא צלא, לא אכפת לן. מיהו, ס"ל להרמב"ם שהופעת צל **קובעת** את זמן בין הערבים, כלומר שהוא זמן הופעת צל ממש בביור, דהיינו שש ומחצה שעות.

ואיכא לאקשווי, שהרי כתב הרמב"ם (הל' חו"מ א:ח): כך למדו מפי השמועה בפירוש דבר זה לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת הפסח **שהוא בין הערבים והוא חצי היום**. עכ"ל. ותימא, דהא גבי קרבן תמיד של בין הערבים כתב הרמב"ם שזמן בין הערבים הוא שש שעות ומחצה, וגבי ק"פ כתב כאן שהוא חצות.

ונ"ל דס"ל להרמב"ם דיש חילוק יסודי בין זמני שחיטת קרבן תמיד של בין הערבים ושחיטת ק"פ – כלומר, יש ב' זמנים של בין הערבים. יש בין הערבים שהוא החצי השני של היום, ויש בין הערבים שהוא התחלת זמן קדימת הלילה, שהצל ניכר, וכשנגמר הארכת הצל ונחשך הכל, הריהו לילה. בין הערבים זה לא הוי שיעורא בעלמא דחצי היום, אלא הוי **זמן בעצמיות היום**, שעצם אותו זמן הוא התחלת קדימת הלילה. סובר הרמב"ם שקרבן תמיד של בין הערבים שייך לעצם זמנו, דהיינו שהוא קרבן של זמן קדימת הלילה, וע"כ אינו נשחט עד שש שעות ומחצה, משיאריך הצל ויוכר לכל שהאריך". משא"כ ק"פ, ששחיטתו בחצי השני של היום, שהוא בתורת העונה קודם אכילת הק"פ ואינו דין בעצמיות אותו זמן.

קרבן תמיד נצטווה בפרשת פינחס ואין לו תשלומין, וניחא טפי לשי' הרמב"ם, שהרי ס"ל שקרבן תמיד דומה לשאר קרבנות של פ' פינחס, שזמן קבוע כנגד עצמיות ימיהן וע"כ אין להן תשלומין; ה"נ גבי קרבן תמיד, שקבוע כנגד עצם זמנו (התחלת היום לק"ת של שחר וקדימת הלילה לק"ת של בה"ע), ולהכי לית ליה תשלומין.

יוצא דס"ל להרמב"ם דקרבן תמיד של שחר וק"ת של בה"ע הוו ב' קרבנות נפרדות ומשונות זו מזו (הגם שהרמב"ם מנה את הקרבנות כמצוה א', כמו שמנה את מצות הקרבת מוספי החג כמצוה א' (מ"ע נ'), אע"ג דוודאי הוו קרבנות נפרדות ומשונות זו מזו), שהרי סובר שק"ת של שחר הוא קרבן של עצם התחלת היום וק"ת של בה"ע הוא קרבן של עצם קדימת הלילה.

הרי כתב הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין א:ג, ו): אסור להקריב קרבן כלל קודם תמיד של שחר ולא שוחטין קרבן אחר תמיד יש בין הערבים... אע"פ שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערבים מקטירין כל דבר הראוי להקטרה כל היום. ע"כ. הנה לא מנה הרמב"ם את דין זה במנין המצוות, ונחלק עליו הרמב"ן (שכחת העשין מ' יא), וז"ל: שנצטוינו להקריב כל הקרבנות הבאים בנדבה או בחובה בין שני התמידין לא קודם תמיד של שחר ולא אחר תמיד של בין הערבים. והוא אמרו ית' וערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלים כל הקרבנות כולם... והנה למדנו שיש בזה מצות עשה כלומר שהמקדים או המאחר קרבנו לזמנים הנזכרים עובר בלאו הבא מכלל עשה שהוא עשה. עכ"ל. וצל"ב אמאי לא מנה הרמב"ם את דין זה במנין המצוות.

ונ"ל דס"ל להרמב"ם דאין איסור הקרבה קודם תמיד של שחר ושחיטה אחר תמיד של בין הערבים איסור נפרד הנוגע ל**קרבנות אחרים**, אלא הריהו דין **בקרבנות תמידין עצמן**, שאין שום הקרבה קודם התמיד ש"ש ואין שום שחיטה אחר התמיד של בה"ע (חוץ מקרבן פסח וכדו'), והן דברי רבא (פסחים נח:): העולה עולה ראשונה, ופ' רש"י (מנחות מט.): משמע העולה תהא ראשונה לכל הקרבנות. ס"ל להרמב"ם דאיסור הקרבה קודם תמיד ש"ש וכו' היינו קיום במצות התמידין **עצמן** וחלק ממנה ולא מצוה נפרדת הנוגעת להקרבת קרבנות אחרים. (ופליג הרמב"ן וס"ל דדין אי-הקרבה קודם התמיד של שחר ואחר התמיד של בה"ע הוי מצוה (איסור עשה) נפרדת.)

לפי זה, יש בתמיד של שחר דין של התחלה לכל הקרבנות היום ויש בתמיד של בין הערבים דין של סוף שחיטת היום - ונמצא שב' התמידין הן משונות ונפרדים בעצם זה מזה לשי' הרמב"ם, כדנתב' לעיל גבי זמני שחיטתן.

איתא בפסחים (נח: - נ"ט.): ת"ר תמיד קודם לפסח פסח קודם לקטרת קטרת קודמת לנרות יאחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד. ע"כ. ע"ש ברש"י ד"ה יאחר דבר וכו': טעמא דרישא קא מפרש תמיד קודם לפסח דדין הוא שיאחר הפסח שנאמר בו בערב ובין הערבים תזבח את הפסח בערב ושחטו אותו וגו' לתמיד שלא נאמר בו אלא את הכבש השני תעשה בין הערבים. עכ"ל. מיהו, עי' ברמב"ם (הל' תמידין ומוספין א:ג): ולא שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערבים חוץ מקרבן פסח לבדו שאי אפשר שיקריבו כל ישראל פסחיהן בשתי שעות. עכ"ל. (הגם שהגמ' קובעת שק"פ נשחט אחר תמיד של בין הערבים משום גזה"כ של בערב, שמשמעת שזמן שחיטת ק"פ סמוך יותר בעצם לזמן הערב, כפשטות דברי רש"י, הסוגיא בזבחים (ריש יב., בביאור ש"י בן בתירא) משמעת שדין שחיטת ק"פ אחר תמיד של בין הערבים ע"פ הגזה"כ הוא רק דין קדימה ולא דין בעצם זמן שחיטת הק"פ; ונ' שזה מקור של הרמב"ם בדבר, שדרשת "בערב" קובעת שמאחרין את שחיטת ק"פ מפני שלמעשה א"א לכולם לשוחטו קודם תמיד של בין הערבים.)

ונל"פ דפליגי רש"י והרמב"ם בנוגע למהות שחיטת ק"פ. רש"י ס"ל דשחיטת ק"פ טפילה לאכילתו, שאכילתו היא העיקר, דתנן (פסחים עו:): שלא בא מתחילתו אלא לאכילה, וע"כ שחיטתו היא רק הכנת והקדמת אכילתו - ובזה נגדרת שחיטתו כמו שחיטת ערב, דהיינו בחלק של היום שהוא קדימת הערב ומשתייך לו, שהוא זמן בין הערבים אחר סוף סדר קרבנות היום, שאינו זמן רגיל לקרבנות, מפני שערב הוא זמן עיקר מצות הפסח; והיינו דכתיב תזבח את הפסח בערב. שיטת רש"י היא ששחיטת הפסח היינו שחיטה אי-רגילה ויוצאת מן הכלל, משום שחשובה כהקדמה וחלק ממצות אכילת ק"פ, שהוא כמו קרבן ערב. ופליגי הרמב"ם וס"ל דאע"ג דשחיטת ק"פ צ"ל למנויין, שלא בא הפסח מתחילתו אלא לאכילה, הויא שחיטה רגילה (ולא הקדמה וחלק של סדר אכילת הפסח בערב), שהיא בעיקר קודם לתמיד של בין הערבים, אולם איחרה תורה לאחר תמיד של בין הערבים כדי שיהי' פנאי לכל ישרא' להקריב את ק"פ שלהן.

תנן (שם סג.): השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה; ואיתא התם בגמ': אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם אינו חייב עד שיהא החמץ לשוחט או לזרוק או לאחד מבני החבורה; ע"כ. ע"ש ברש"י ד"ה עד שיהא החמץ לשוחט וכו' בענין שהי' חמץ לאחד מבני החבורה, וז"ל: ואם יש לא' מהן כולן עוברין. מיהו, פסק הרמב"ם (הל' ק"פ א:ה), וכ"כ בפירוש בשה"מ ל"ת קטו) שרק מי שיש לו חמץ חייב, ולא שאר בני החבורה. ונ"ל דתליא פלוגתת רש"י והרמב"ם הכא אפלוגתתן גבי שחיטת ק"פ: כיון דס"ל להרמב"ם דשחיטה לחוד ואכילה לחוד, אין בני החבורה נצטרפין אהדדי עד שעת אכילה, ולהכי רק מי שיש לו חמץ בשעת שחיטה חייב ושאר בני החבורה פטורים. משא"כ לרש"י, דכיון דס"ל דשחיטת ק"פ הויא הקדמת אכילתו וכחלק ממנה, שפיר נצטרפין אהדדי אז כל בני החבורה בשעת שחיטה וכולן חייבין.

איתא בזבחים (צא): אמר ליה רב אחא בריה דרב אשי לרבינא שחטו קודם חצות פסול מפני שנאמר בו בין הערבים קודם לתמיד כשר ויהא ממרס בדמו עד שיזרוק הדם הכא במאי עסקינן כגון דקדים שחטיה לתמיד ברישא אמר ליה רב אחא סבא לרב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני עד שיזרק הדם ולא קתני עד שישחוט ויזרק דם ש"מ.

אולם עי' ברמב"ם (הל' ק"פ א:ד): ואם שחטו אחר חצות קודם תמיד של בין הערבים כשר ויהיה אחד ממרס בדם הפסח עד שיזרק דם התמיד ואחר כך יזרוק דם הפסח אחריו. ואם נזרק דם הפסח קודם דם התמיד כשר. עכ"ל. הנה לא פסק הרמב"ם כסוגיא בזבחים (שם) דיהא אחד ממרס בדם הפסח עד שיזרק דם התמיד רק אי קדם ושחטי' לתמיד בתר שחיטת הפסח ועדיין לא זרק את דם הפסח; מיהו אי לא קדם ושחט את התמיד אחר שחיטת הפסח, יזרוק את דם הפסח ואח"כ ישחוט את התמיד ויזרוק את דמו. (ונ' שהבין הרמב"ם דסוגיא בפסחים (סא.) פליגא אסוגיא בזבחים, דהסוגיא בפסחים לא אוקמא בכה"ג שקדים ושחטי' לתמיד וכו'). ושי' הרמב"ם צ"ב.

ונ"ל דאזל הרמב"ם בשיטתי' גבי יסוד מצות שחיטת ק"פ. כיון דס"ל דשחיטת והקרבת ק"פ הוו שחיטה והקרבה רגילה, וקבעה תורה שהקרבת ק"פ היא אחר הקרבת תמיד של בין הערבים, אם שחט את הפסח ועדיין לא זרק את דמו, אז שפיר ישחוט את התמיד ויזרוק את דמו ואח"כ יזרוק את דם הפסח, שהרי בהקרבה רגילה, זריקת הדם היא העיקר, ובזה שמשהה את זריקת דם ק"פ עד לאחר זריקת דם התמיד שפיר מקיים את חיוב הקרבת ק"פ אחר הקרבת התמיד. לפי זה, אתיא סוגיא בזבחים כשי' רש"י, דק"פ הוא קרבן אי-רגיל ושחיטתו טפילה לאכילתו והויא הקדמה וכחלק ממנה; להכי עיקר הקרבת ק"פ היא שחיטתו משום ששחיטתו מכינתו לאכילה, וכיון דשחטי' קודם התמיד, אין לשהות ולשחוט אז את התמיד ולזרוק את דמו, אלא יזרוק את דם הפסח מיד, שהרי

מששחטו, כבר קיים את עיקר דין הקרבתו. (מיהו גבי שאר קרבנות בענין ששחט תחילה את השאינו תדיר, פסק הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין ט:ג) דשפיר יגמור את הקרבת השאינו תדיר ששחט; רק כששחט את הפסח קודם שחיטת התמיד של בין הערבים פסק שממס את דם הפסח עד שישחט ויזרק דם התמיד, משום שאין זה ענין של תדיר ושאינו תדיר שזמן שחיטת ב' הקרבנות חל בבת אחת, אלא הריהו ענין של קיום סדר הקרבה שגזרה תורה, שזמן שחיטת הפסח הוא אחר זמן שחיטת התמיד.)

פליגי מיהא התוס' (פסחים נט. ד"ה יאחר דבר) ארש"י והרמב"ם וס"ל דשחיטת הפסח נעשית אחר שחיטת התמיד משום שהתמיד תדיר והפסח אינו תדיר, ושגזרה"כ של בערב רק מפקעת כאן את דין השלמה - ולכאורה היינו משום דסברי התוס' כשי' הריטב"א ודעמי' דעיקר זמן שחיטת תמיד של בין הערבים הוא מחצות, ורק מחמת הרחקה אין שוחטין אותו עד שש וחצי שעות, וא"כ נמצא שחלין זמני שחיטת התמיד ושחיטת הפסח בבת אחת, ובהכי שפיר שייך דינא תדיר ושאינו תדיר.

על פי זה, נ' דס"ל לתוס' (כשי' הריטב"א ודיעמי') שאין קרבן תמיד שייך לזמני עצמיות היום, דלא כשי' הרמב"ם, אלא סוברים שגזרה תורה להקריב ב' קרבנות תמידין כל יום, א' בחצי הראשון וא' בחצי השני של היום, ולא שייכים לעצמיות זמניהם.

בהכי אתו שפיר טפי דברי התוס' במנחות (כו: ד"ה אלא) גבי הקטרה אחר תמיד של בין הערבים, וז"ל: מקומץ ולבונה לא קשה היאך הם קריבין אחר התמיד דשמה כיון שנקמצו קודם הוי כאברים שנתותרו שהתירטן הקמיצה ומנחת כהנים וכהן משיח אף על פי שאין בהם קמיצה יש בהם קידוש כלי כדאמרינן (זבחים מה:): דכל דבר שאין לו מתירין כשקידש בכלי חשיב כמתירין. עכ"ל. הא ס"ל לתוס' דלא שריא הקטרה בתר תמיד של בין הערבים אלא בענין שכבר הותחל סדר הקרבת הקרבן ההוא קודם התמיד של בין הערבים. יוצא שסוברין ששווין ומקבילים בזה התמיד של שחר והתמיד של בין הערבים, שאסור להקריב קודם תמיד של שחר וכמו כן אסור להקריב (להתחיל הקרבה חדשה) אחר תמיד של בין הערבים, שהרי כל קרבן אחר צ"ל בין ב' התמידין. והיינו כדנתבא לעיל בשי' התוס', דכיון דס"ל דגזרה תורה סתם להקריב ב' תמידין כל יום, א' בחצי הראשון וא' בחצי השני של היום, סוברים ששווין התמידין בעצם ודבר א' הן, וע"כ שווה ומקביל דינם שאין להקריב קודם התמיד של שחר ואין להקריב (להתחיל הקרבה חדשה) אחר התמיד של בין הערבים, שכל קרבן אחר צ"ל בין ב' התמידין. (והן הן ממש דברי הרמב"ם שהובאו לעיל: "שנצטוינו להקריב כל הקרבנות הבאים בנדבה או בחובה בין שני התמידין לא קודם תמיד של שחר ולא אחר תמיד שלבין הערבים." ומתסברא דס"ל להרמב"ם כשי' התוס' שב' התמידין שווין ומקבילים ודבר א' הן, ואע"ג שמנאן הרמב"ם כב' מצוות, נ' דס"ל דחד עניינא הוו, כמו שמנה ג"כ קטורת של בקר וערב וק"ש של לילה ושחר כב' מצוות, בסוף דבריו בשכחת הלאוין, ד"ה ואתה.)

אולם עי' ברמב"ם (הל' תמידין ומוספין א:ו): אע"פ שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערבים מקטירין כל דבר הראוי להקטרה כל היום. הא פליגי הרמב"ם אתוס' וס"ל להרמב"ם דשריא כל הקטרה בתר תמיד של בין הערבים, כפשטות משמעות הסוגיות, אפי' לא נקמצה המנחה ולא נתקדשו בכלי מנחת כהנים וכהן משיח. ואתי שפיר ע"פ הנתבאר, דס"ל להרמב"ם שהתמידין שייכין לעצם זמניהם ואינן שווין, וע"כ אין להקריב כלל קודם התמיד של שחר, אולם אחר התמיד של בין הערבים אין לשחוט אבל יכול להקטיר בכל ענין, אפי' לא קמץ ולא קידש בכלי מקודם, דהא שאנו התמידין זה מזה בעצם לשיטתו. מיהו, ס"ל לתוס' דהתמידין בעצם שווין, כדנתב' לעיל, וע"כ פליגי אהרמב"ם וס"ל שכמו שאסור להקריב קודם התמיד של שחר, ג"כ אסור להתחיל הקרבה חדשה אחר התמיד של בה"ע, ומותר אז רק לגמור עבודה שהתחיל בה מקודם, כמו שכבר קמץ את מנחתו וכו', משום שכל קרבן אחר צ"ל בין ב' התמידין, שהרי עצם דיני התמידין שווין ומקבילים לפי שיטתן.

הנה כתבו התוס' (פסחים נח: ד"ה העולה עולה ראשנה): תימא דבזבחים פ' כל התדיר (דף פט.). מפקינן מקרא אחרינא (שתמיד של שחר קודם לשאר קרבנות) דתנן התמידין קודמין למוספין שנאמר מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד... וי"ל דהתם איצטריך למוספין דלא קדמי והכא (איצטריכא קרא ודרשה דהעולה עולה ראשונה) לנדרים ונדבות וצריכי דשמה מוספין חמירי שהן קרבן צבור או שמא נדרים ונדבות חמירי שרגילים ומצויים יותר אי נמי קרא דהכא להקדמת הקטרה דבהקטרה כתיב וערך עליה העולה וקרא דכל התדיר להקדמת שחיטה דתעשו את אלה בעשיית הדם כתיב. ע"כ. ועי' נמי בתוס' בזבחים שם (ד"ה כל).

ונ' דבע"כ פליגי הרמב"ם אתוס', דכיון דס"ל להרמב"ם דדין אי-הקרבה קודם התמיד של שחר ואחר התמיד של בה"ע הוי דין וקיום בתמידין עצמן וחלק ממצותן ולא דין או איסור נפרד על הקרבנות אחרות, לא שייך כאן כלל ריבוי

אזהרות שונות (אזהרה א' על הקטרה ואזהרה א' על שחיטה קודם התמיד ש"ש, או אזהרה א' על הקרבת מוספין ואזהרה א' על הקרבת נדרים ונדבות קודם התמיד ש"ש). מיהו, נ' דס"ל לתוס' כשי' הרמב"ן, שדין אי-הקרבה קודם התמיד ש"ש ואחר התמיד של בה"ע הו' דין נפרד, שמחולק לכמה אזהרות פרטיות לד' התוס'.

השתא דאתינן להכי, צריכין למימר דשי' התוס' שב' התמידין בעצם שווין וחד מילתא הו', ושי' הרמב"ן שדין אי-הקרבה בין התמיד ש"ש והתמיד של בה"ע הוא דין נפרד הנוגע להקרבות אחרות ואינו קיום בתמידין עצמן, בע"כ הא בהא תליין, שהרי אם ב' התמידין שווין ובעצם קרבן א' הן, א"א להיות דין אי-הקרבה ביניהן שהוא קיום בתמידין עצמן, שהרי קיום בתמידין עצמייהו גבי האי דינא היינו קיום או שם של ראש הקרבות היום בתמיד ש"ש וקיום או שם של סוף הקרבות היום או סוף שחיטות היום בתמיד של בה"ע, וזה אינו שייך אם ב' התמידין שווין והן דבר א'. אלא בע"כ כיון דס"ל להתוס' דב' בתמידין חד הו', איצטריכו נמי לסבורי דדין אי-הקרבה ביניהן הוא דין נפרד הנוגע להקרבות אחרות, ואינו קיום בתמידין עצמן וחלק ממצותן.